

BAZI AYDINLARIMIZA BİR TÜRLÜ SEVDİREMEDİĞİMİZ HALK EDEBİYATIMIZ

"Bunca âşığın koşmalarını, tekke mensuplarının ilâhilerini ve anonim mahsulleri görmemezliğe gelmek için insanın edebiyatın çok uzağında olması gerekir. . ."

Prof. Dr. Saim SAKAOĞLU(*)

Üniversite talebeliğim 1960-1965 yılları arasında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü sıralarında geçmiştir. Bizim neslimiz, değil haftada talebelik hayatı boyunca bir tek saat bile halk edebiyatı dersi okumamıştır. Şu anda bir halk edebiyatı Profesörü olarak çalışıyorsam, bilgilerimin bir bölümünü iki buçuk yıllık edebiyat öğretmenliğim ile onu takip eden asistanlık devresine borçluyum. Zaten, yakın zamana kadar da bu dersi üniversitemizde ne okutan çıktı, ne de eksikliğini hisseden. Zira bu dersleri okutacak eleman bile yoktu, daha doğrusu yetiştirilmemişti. Bu ders adeta, başta Atatürk ve Hacettepe olmak üzere bazı üniversitelerimize habsedilmiş gibi idi. Şimdi bütün üniversitelerin ilgili bölümlerinde bu ders okutulmaktadır. Kimlerin okuttuğu meselesi ayrı bir konudur; eski edebiyatçılar okutmuş, dilciler okutmuş, doğu dilleri ve edebiyatlarına mensup elemanlar okutmuş, biz ona karışamayız! Belki bir yazımızda da fırsatım bulur, bu konuya şöyle bir değip geçeriz!

Halk edebiyatımızın ne olduğunu uzun uzun anlatacak değilim; bu konudaki görüşlerimi çeşitli vesilelerle dile getirmiştim. Kısaca temas edip geçmeyi faydalı buluyorum. Kanaatimce, halk edebiyatı kavramı, anonim olan mahsulleri içine almalı, birer ada bağlı olan âşık edebiyatı ile tekke edebiyatı mahsulleri dışarıda bırakılmamalıdır. Yani, masal, fıkra, tekerleme,

mani gibi mahsuller halk edebiyatını meydana getirmeli, Karacaoğlan'ın koşmaları, semaileri, varsağlar; Halil Karabulut'un destanları, Taşlıova ile Reyhanî'nin atışmaları ile Yunus Emre'nin ilahileri, vs. halk edebiyatının dışında kalmalıdır. Böylece, âşık edebiyatı ile tasavvufî halk edebiyatını ayrı birer edebiyat dalı olarak ele almış olacağız. Bu iki edebiyatın dışında kalan mahsulleri de "Anonim Türk Edebiyatı" başlığı altında toplamamız son derece faydalı olacaktır.

İşte, bazı aydınlarımız, bu edebiyatların bazen hepsine, bazen de bir veya ikisine olmak üzere hücum etmekte, adeta varlığını inkâr yoluna gitmektedirler. Bunca âşığın koşmalarını, tekke mensuplarının ilahilerini ve anonim mahsulleri görmemezliğe gelmek için insanın edebiyatın çok uzağında olması gerekir diyelim geliyorsa da diyemiyoruz. Çünkü, bu görüştekilerin bazıları, maalesef edebiyatın içinde olan kişilerdir; İçlerinde ünvan sahiplerinin bulunması üzüntümüzü daha da artırmaktadır. Bir edebiyatçı dekan kalkar da size, "Dört yıl boyunca ne okutuyorsunuz Allah aşkına?" derse, ne yaparsınız! Bütün bunlar halk edebiyatı okunmayan nesillerin görüşüdür; aksi takdirde, vaktiyle bu dersleri okuyanların da aynı şekilde düşünmesi gerekecekti ki durum hiç de böyle değildir.

Bir konuyu, meselâ masal'ı ele alalım: Evvelâ masal'ın ne olduğunu bilmekte fayda

(*) Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dekanı.

vardır. Bugün pek çok aydınımız masal ile efsane, hatta hikâyeye arasındaki farkı bilememektedir. Bir ziraatçiden, bir mühendisten, bir tıp doktorundan bu farkı incelikleriyle bilmelerini elbette bekleyemeyiz. Biz de arpa çeşitlerini bilebiliyor muyuz? Ama bir edebiyat hocasından bu farkı görebilmelerini elbette isteyecek ve bekleyeceğiz.

Masal'ın tarifini en güzel şekilde yapabiliriz, ancak dinlediğimiz veya okuduğumuz bir metnin masal mı, efsane mi, yoksa hikâyeye mi olduğunu anlamak da başlıbaşına bir bilgi işidir. Çok ünlü masallarımızı, meselâ "Muradına Nail Olmayan Dilber"i, "Sabırtası"nı, "Üç Turunçlar"ı dinledikten sonra ne olduğunu söyleyememek, bir gazelle bir rübaiyi ayırt edememek kadar büyük bir ilgisizliği ortaya koyacaktır.

"Motif" ve "Tip" terimleri, bilhassa masal dünyasının en çok kullanılan kelimeleridir. bunların öğrenilmesi, metinlere tatbik edilmesi, mukayeselerinin yapılması bile bir sömestreyi doldurabilecek zenginlik ve güzelliğindedir. Asrımızın başlarında Antti Aarne ve arkadaşlarının çalışmalarıyla Finlandiya'da başlayan masal incelemeleri, Stith Thompson ve arkadaşlarının çalışmalarıyla da Amerika Birleşik Devletlerinde zirveye ulaşmış, kalıcı ve klasik eserlerle kendisini kabul ettirmiştir.

Şimdi, bütün bunları bilmemeziğe gelerek, "Ne okutuyorsunuz?" demenin ne mânâya gelebileceğini sizler de tahmin edebilirsiniz. Kaldı ki, "gazelin gelişmesi"ni, "nütüralizmin tarihi"ni okutur gibi bir de "masal araştırmalarının tarihi"ni okutmağa kalkarsanız, bir yıl bile kâfi gelmeyebilir.

Gelelim "tahkir" ve "tezyif" meselesine. . Efendim, bunları ortaya koyanlar cahil kimselerdim, sanatlı söyleyişleri yokmuş, vs. Acaba, "Helvacı Güzeli" masalını ilk defa ortaya koyan kimdir? Ona bugünkü mükemmel şeklini veren veya verenler hangi hikâyeye ustaları idi? Necip Fazıl'ın, Sebahattin Ali'nin, Sait Faik'in hikâyelerini inceleyenler masal incelemesi yapmağa tenezzül etmişler midir? Masallardaki bu sağlam yapı elbette acemi

anlatıcıların dilinde kaybolup gidecektir; ancak usta bir anlatıcının dilinden dinlenilecek masalın tadının hiç bir hikâyede bulunmayacağını, bilmem ki bu zevata nasıl anlatsak?

Sanat endişesini ise âşık edebiyatının mahsullerinde aramağa çalışalım. Eğer sanat, şiiri yabancı kelime yığını haline getirmekte elbette âşık edebiyatında yoktur; eğer sanat, şiiri kelime oyunları içinden çıkılmaz, her meraklının ayrı ayrı şekillerde yorumlayacağı kalıplara dökmekse elbette âşık edebiyatında yoktur, vs. Ama, Karacaoğlan'daki, Ercişli Enrah'taki, Dadaloğlu'daki, Halil Karabulut'taki söyleyiş güzelliğini yakalayamamak şiire korsan gözüyle bakmaktan öte milli edebiyatımıza sırt çevirmek demektir. Divanü Lügat-it Türk'ten süzülerek günümüze kadar gelen şiir pınarı, ne Arab'ın, ne Fars'ın kireçli söyleyişle bulandırılabilmiştir.

Haklarını yemeyelim, bazı aydınlarımız halk edebiyatımıza sahip çıkmaktadırlar. Hatta içlerinde, "Halk Yazını", "halk mazını" gibi "yapıtlar" bile ortaya koyanları vardır. Ancak onlar da "derin"den gitmektedirler. Bana göre onlar, "halk" kelimesinin sihri ne kapılmış "meccup"lar olmayıp saman altından su yürütmeye çalışan "açık gözler"dir. Biz böylesine ilgiyi de, ilgisizlik kadar faydasız, hatta zararlı görüyoruz.

O halde bu edebiyata aydınlarımızın da sahip çıkmasını nasıl sağlayacağız? Evcıla, halk edebiyatının ne olduğunu anlatmak tutulacak en akılcı yol olacaktır. Ayrıca, bu edebiyatın en güzel örneklerini göstererek yabancı olanların dikkatini çekmekte de fayda vardır kanaatindeyiz. Kısacası, bazı aydınların bu edebiyatı tanımama ve sevmemelerini, onların zevksizliklerinden daha çok tanıma fırsatını bulamamış olmalarına bağlamalıyız. Böylece, onlara aslında kendilerinin olduğu halde güzellikleri göremedikleri bir edebiyatı tanıma fırsatını tanımış olacağız.

Evet, aydınlarımız, bizim olan bu milli edebiyatın güzelliklerini yakalamaya, o edebiyatı sevmeye hazır mısınız?